

МИРОСЛАВЉЕВО ЈЕВАНЂЕЉЕ

ОДА СРПСКОЈ ЋИРИЛИЦИ

У јуну ове године *Мирослављево јеванђеље* уписано је у листу Памћење света (Memory of the World), о чему је Народни музеј у Београду добио сертификат Унеска. Упис у ову листу потврда је изузетног значаја и вредности *Мирослављевог јеванђеља*, а уједно и обавеза његовог очувања за добробит човечанства.

Примањем хришћанства и успостављањем првих облика државног организовања, још у деветом веку стварају се услови за појаву црквене уметности и књижевности код многих јужнословенских народа, па и код Срба. У том истом периоду креће велики и значајни поход солунске браће Кирила и Методија, који словенски језик уводе у литургијску употребу. Самим тим се и црквена уметност, до тада стварана, и литургијском праксом спровођена само на грчком језику, приближава ширим масама људи.

Фреско сликарство се из јужних и медитеранских делова Србије током средњег века, посредством византијских мајстора, преноси и на централне и северне делове државе. Тако ће живопис Сопоћана с временом постати непревазиђено дело средњовековне уметности. Посебан значај представљају архитектонски захвати при подизању цркава тог времена, за које су ктитори плаћали најбоље мајсторе и уметнике.

Црквена књижевност, која се у први мах огледала само у преписивачкој активности, добија и своје специфичне облике у уметничком украшавању тих преписа, врхунским минијатурама. Касније настала дела посебно добијају на значају зато што осим вредности уметничког стила и облика, поседују и живу документарну вредност.

Тако ће *Слово љубве* деспота Стефана Лазаревића из 15. века постати дело које ће остати непревазиђено вековима, а Житије светог Симеона Стефана Првовенчаног, прворазредни историјски извор свог времена, исписано руком владара.

И музичка уметност се црквеним појањем успоставила као значајна грана уметности, а нека

достигнућа средњег века у овој области нису се мењала ни до данас и још увек су значајни уметнички путокази.

Најстарија рукописна књига и највреднији сачувани српски ћирилични рукопис – “споменик старосрпске писмености”, *Мирослављево јеванђеље*, открива мало познату историју наше писане речи и културе. *Јеванђеље* је настало у дубинама средњег века, по свој прилици између 1180. и 1191. године. Написала су га двојица ђака на “лепом белом” пергаменту за потребе захумског кнеза Мирослава, брата Стевана Немање, о чему говори запис на последњем листу књиге. Из истог записа се сазнаје и име дијака Глигорија који је вероватно сликар минијатура. Претпоставља се да је *Јеванђеље* било намењено епископској цркви св. Петра и Павла у Бијелом Пољу на Лиму, задужбини кнеза Мирослава. Мирослав, брат великог жупана Стефана Немање, владао је Хумом, чија је област углавном обухватала територију данашње Херцеговине.

Мирослављево јеванђеље објашњава порекло “ћирилске писмености” ослонене на “глагољску традицију”. Књига одише узбудљивом “лепотом уметности”, мајсторски изведеним калиграфским словима, илустрована је смелим, раскошним и значајним минијатурама, вињетама и иницијалима. По свом саставу је јеванђелистар, богослужбена књига у којој су текстови распоређени према читању у току црквене године.

Текст је писан пером у две колумне црном бојом, а већина наслова црвеном. Књига садржи 296 минијатура цртаних пером, а затим бојених четкицом црвеном, зеленом, жутом и белом бојом и украшених златом. Све заставице, осим прве на којој су приказани јеванђелисти Јован, Марко и Лука под аркадама, једноставног су изгледа и цртане су пером. Иницијали

Јеванђеља су веома разноврсни, почевши од оних са геометријским преплетом, преко комбинација геометријских и биљних преплета, до оних који садрже елементе биљака, стварних и фантастичних животиња. Неки иницијали садрже људску фигуру, а неки и читаве композиције.

Најпознатије минијатуре, уз поменути заставицу са јеванђелистима, су иницијал "В" – Александар Велики и иницијал "П" са две птице, који је употребљен за лого Народног музеја.

Уметнички и иконографски сликарство *Мирослављевог јеванђеља* комбинује романички стил и византијску традицију, због чега се могућим извором утицаја сматрају преписивачке радионице централне Италије. Кожни понавез *Јеванђеља* није првобитан, већ највероватније потиче из XIV века. Изгледа да је преузет са неког другог рукописа, што потврђују његова величина, техничке и стилске одлике. Украшен је монограмима на основу којих се и претпоставља да потиче из неког од светогорских манастира.

Први познати податак о месту чувања *Мирослављевог јеванђеља* – у манастиру Хиландару – потиче из 1845–46. године, када је руски владика и научник Порфирије Успенски, очаран лепотом књиге, исекао један лист из *Јеванђеља* и однео га у Петроград, где се и данас чува у Публичној библиотеци. Приликом посете Хиландару у марту 1896. године, краљ Александар Обреновић је од манастирског братства добио на поклон *Мирослављево јеванђеље*, а уз њега и Оснивачку повељу Хиландара. Рукопис је тада донет у Београд. Следеће године, у Бечу, израђено је његово фототипско издање.

За време Првог светског рата *Мирослављево јеванђеље* је након преласка преко Албаније 1916. dospelo на Крф где је чувано у Главној државној благајни до 1918. Након Првог светског рата смештено је у трезор Главне државне банке у Београду, одакле је 14. јуна 1935. пренето у Музеј кнеза Павла (данас део Народног музеја у Београду).

Током Другог светског рата *Јеванђеље* је од 1941–1943. године чувано у манастиру Рачи, а затим у Народној банци у Београду. Народном музеју (тада Уметнички музеј) предато је на чување 19. јуна 1945,

где се и данас налази.

У јуну ове године *Мирослављево јеванђеље* уписано је у листу Памћење света (Memory of the World), о чему је Народни музеј у Београду добио сертификат Унеска. Упис у ову листу потврда је изузетног значаја и вредности *Мирослављевог јеванђеља*, а уједно и

обавеза његовог очувања за добробит човечанства.

Академик Павле Ивић о српском језику и о реформи којом смо стекли азбуку коју и данас имамо каже: "Језик је основно оруђе културе сваког народа. У њему се одражава појмовни свет којим је овладало неко друштво, али он уједно утиче на могућности даљег развоја културе, олакшавајући комуникацију у неким правцима и отежавајући је у другим релацијама, чиме се развој у знатној мери усмерава." Патријарх српски господин Павле је недавно рекао: "Примањем хришћанства наш народ је добио писменост, могућност да се изрази у књижевности, градитељству, сликарству и уметности уопште".

Брига о души долазила је просвећеношћу и постајала с временом суштина наше културе и духовности. Још је Гогољ рекао да је највећа битка која се води на простору човечанства – битка за душу човека. Јасни трагови о нашој духовности путују за нама до данашњих дана. Сачувати их у времену које долази – питање је очувања идентитета и самосвојности. ■

Д. МАРКОВИЋ

НИШКИ САЈАМ КЊИГА И ГРАФИКЕ

ДОК СЕ НЕ УГАСИ И ПОСЛЕДЊА ЛАМПА

У Нишу је од 29. новембра до 6. децембра одржан 42. сајам књига и графике на коме је учествовало више од 70 издавачких кућа. Сајам је отворен беседом Радована Белог Марковића који је нагласио "да ће читања, без обзира да је зло за књигу настало време, бити све док се, на овом свету, не угаси и последња лампа".

Посетиоци сајма су, како то обично бива, бирали књигу само за себе а жири је доделио награде најбољим издавачима међу којима су *Народна књига*, *Рад*, *Завод за уџбенике и наставна средства*, *Креативни центар* и *Образ светачки* из Београда, те *Просвета* и *НКЦ* из Ниша, док је повеља за иновације и пласман књиге додељена Југославу Костићу.

На нишком сајму књига запажен наступ имали су и војни издавачи. По мишљењу начелника одсека за комерцијално-финансијске послове НИЦ "Војска" Мирољуба Николашева, Ниш је због великог интересовања житеља тог града заслужио адекватнији и бољи сајамски простор од робне куће у којој је сајам одржан. На сајму су биле тежишно заступљене књиге из дечје литературе и белетристике, а на штанду НИЦ "Војска" највише се тражила књига "204. ловачки авијацијски пук". На изложбеном простору Војноиздавачког завода посетиоци су највише интересовања показали за медицинске књиге, капитално дело "Историја цивилизације" и монографије по којима је ВИЗ препознатљив. Референт комерцијале те куће Милена Степић је задовољна и финансијским ефектима учешћа на сајму. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ